

SIERRA LEONE'DA 26 KASIM 2023 DARBE GİRİŞİMİ

DOÇ. DR. VOLKAN İPEK

Akademisyen YEDİTEPE ÜNİ.

“

Tüm bu coğrafyalarda yaşanan toplam 486 darbe girişiminin 214'ünün yaşandığı Afrika, askerî yönetim rekorunu bir zamanlar Eric Nordlinger'in "En yüksek askerî rütbe cumhurbaşkanlığıdır" esprisi yaptığı Latin Amerika'dan aldı.

”

Askerler için yurttaşları olduğu ülkenin ulusal çıkarlarını korumak belki de en önemli görevdir. Bu bağlamda, dünya tarihi ulusal çıkarları tehdit edilen ülkelerin askerlerinin o çıkarları korumak için gerçekleştirdiği savunma ya da saldırma savaşları örnekleriyle doludur. Savaşlar sonunda tehdit altında kalan ulusal çıkarlar, askerler tarafından ya ortadan kaldırılmıştır ya da devam edip hatta büyüyüp, askerlerin başarısız olma durumları karşısında ülkenin işgaline neden olmuşlardır. Ne var ki askerler ülkelerinin ulusal çıkarlarını sadece

o çıkarları tehdit eden başka ülkelere karşı korumazlar. Afrika'da ise bir dış politika alanı içine giren savaşların yanında iç politika alanında incelenebilecek darbe durumlarında da askerler ulusal çıkarları koruma görevini üstlendiğini düşünmektedirler. Bu minvalde sürekli darbelerin görüldüğü Afrika'da dış politikadakinin aksine, iç politikada incelenen darbelere askerler ulusal çıkarları başka bir ülkeye karşı değil doğrudan bağlı oldukları ülkenin yöneticilerine karşı koruduklarını ileri sürmektedirler. Siyasi yolsuzluklar, ekonomik krizler, ülke içindeki farklı halkların kendi içlerindeki huzursuzluklar, yoğun terör eylemlerinin önlenememesi, iç savaşlar gibi nedenler askerlerin ulusal çıkarları yöneticilere karşı korumaları "gereçekçeleri"ne ve darbe süreçlerine adeta zemin hazırlamaktadır.

AFRİKA'DA DARBE YOĞUNLUĞU

Darbelerin son dönemde yoğunlaştığı kıtalardan Afrika, dünyada 1948 yılında başlayan dekolonizasyon dönemiyle birlikte kolonyal dönemin etkisiyle yöneticiler halkları nasıl yöneteceklerini tam olarak

bilmediklerinden pek çok darbeye şahit oldu ve askerler bu süreci kendi siyasi müdahaleleri amacıyla değerlendirdi. 1950 ve 2022 yılları arasında Afrika'da yaşanan 214 darbe girişiminden 106 tanesi başarılı olurken 108 tanesi ise başarısız oldu. Aynı dönemde Latin Amerika'da 146, Asya-Pasifik'te 49, Ortadoğu'da 44, Avrupa'da 17 ve Güney Asya'da 16 darbe girişimi gerçekleşti. Tüm bu coğrafyalarda yaşanan toplam 486 darbe girişiminin 214'ünün yaşandığı Afrika, askerî yönetim rekorunu bir zamanlar Eric Nordlinger'in "En yüksek askerî rütbe cumhurbaşkanlığı

ğdır” esprisi yaptığı Latin Amerika’dan aldı. Bunun yanında 2011 yılında halkların daha fazla ekonomik ve siyasi özgürlük için harekete geçip yöneticilerine isyan ettikleri Arap Baharı’ndan sonra Afrika’da toplam 47 darbe girişimi görüldü, bunlardan da 12 tanesi dışında hepsi başarılı oldu. 2020 yılında başlayan bir darbeler geçidinde de şu ana kadar Mali 2, Burkina Faso 1, Nijer 1, Sudan 1, Gabon 1, Sao Tome ve Principe’te 1 darbe girişimi yaşadı. Gabon’daki, Sao Tome’daki ve Principe’teki birer girişimin dışında geri kalanlar başarılı oldu.

“
Sierra Leone’daki darbe girişimi Afrika kıtasındaki 1960’lar ve 1970’lerdeki darbeler dalgasına artık kesin olarak dönüş yapıldığını göstermektedir. 2011 yılından beri gerçekleşen ve başarılı olan girişimler, kıtada tüm yüzyılda gerçekleşen ve başarılı olan darbelerin neredeyse üçte biri oranındadır.”

Afrika darbe zincirine son halka 26 Kasım 2023 tarihinde Batı Afrika ülkesi Sierra Leone ile eklendi.

Bir grup milis başkent Freetown’daki belli noktalara saldırılar düzenledi. 2023 yılının Temmuz ayında yeniden cumhurbaşkanı seçilen Julius Maada Bio’ya göre güvenlik güçleri tarafından anında etkisizleştirilen milislerin amacı ülkedeki anayasal düzeni bozmaktı. Bu yoruma Enformasyon Bakanı Cherron Bah da katıldı ve milisleri darbe düzenlemekle suçladı. 2023 darbe girişimi ülkedeki 1961 yılından günümüze kadar olan süreçteki yedinci ve tek başarısız girişim oldu. 1967 yılındaki girişimde Cumhurbaşkanı Siaka Stevens General David Lansana tarafından,

1968 yılındaki girişimde General Lansana General Andrew Juxton Smith tarafından, aynı yılki girişimde General Smith General Amadu Bangua tarafından, 1992 yılındaki girişimde General Joseph Momoh General Foday Fonkoh ve Liberyalı Charles Taylor tarafından, 1996 yılındaki girişimde Valentin Strasier General Brigadier Bio tarafından ve 1997 yılındaki girişimde General Brigadier Bio general Paul Koroma tarafından devrildi.

Sierra Leone'daki Kasım 2023 darbe girişiminin başka Afrika ülkelerine de yansması yüksek bir olasılık olarak algılanmalıdır. Dünyanın çeşitli yerlerinde süregelen çatışmalar ve savaşlar, Afrika ülkelerindeki askerleri daha da hareketlendirmektedir çünkü özellikle terör yapılan bu durumdaki istikrarsızlıktan yararlanmakta, ekonomik akış durduğu için halk daha fazla aç çıkmaktadır. Avrupa ülkelerinin kendi koşullarında geliştirdiği demokrasiyi kendi koşullarıyla geriletmediği Afrika'da görmeyi denemeleri ve ekonomik yardımları bu demokrasi derecesine göre ayarlamaya çalışmaları ise büyük hatadır.

SIERRA LEONE'DA ASKERİ VESAYET VE DARBE GELENEĞİ

Kuzeyinde Gine, güneyinde Liberya, batısında ise Atlantik Okyanusu bulunan Sierra Leone'un postko-

lonyal dönemiyle ilgili dört özelliği vardır. Birincisi, bağımsızlık ilan edildikten sonra yapılan ilk genel seçimleri kazanan adayın bir darbeyle en kısa görev süresi sonunda devrildiği Sahraaltı Afrika ülkesidir. 1961 seçimlerini kazanan Siaka Stevens seçim sonuçlarının açıklanmasından sadece iki saat sonra General David Lansana'nın düzenlediği darbeyle devrildi. İkincisi, Sierra Leone Sahraaltı Afrika'da başka ülkede iç savaş çıkaran bir kişinin kendi sınırlarında da iç savaş çıkardığı tek ülkedir. 1991 ve 2005 yılları arasında süren Sierra Leone İç Savaşı doğrudan Liberya'daki iç savaştan etkilendi. Liberya İç Savaşı'nı çıkaran Liberya Ulusal Yurtsever Cephesi Başkanı Charles Taylor Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu (ECOWAS) görevi için Liberya'da asker bulundurmaya devam eden Sierra Leone'u zayıflatmak yanında ülkedeki Devrimci Birleşik Cephe militanlarına destek vererek Cumhurbaşkanı Joseph Momo hükümetinin devrilmesi için bir iç savaşın çıkmasına neden oldu. Günümüzdeki Sierra Leone Ordusunda profesyonel olarak görev yapan askerlerin çoğu iç savaşta Devrimci Birleşik Cephe (RUF) için silahlanan çocuklardır. Üçüncüsü, yolsuzlukla mücadeleyi resmî adının içine alan Sahraaltı Afrika'daki tek askerî rejim Sierra Leone'dadır. 23 Mart 1967 tarihindeki darbeyle göreve gelen General Andrew Juxton Smith'in kurduğu askerî rejimin adı Yolsuzluk Karşısı Devrimci Hareket'tir. Dördüncüsü, bir cumhurbaşkanının görevdeyken bir askeri yeni cumhurbaşkanı adayı olarak gösterdiği tek Sahraaltı Afrika ülkesi Sierra Leone'dur.

1986 seçimlerini kazanan Joseph Saidou Momoh sağlık sorunları yaşadığı için ölmeden önce yeni cumhurbaşkanı olarak General Mohamed Tarawali'yi partisinden aday olarak gösterdi, Tarawali bir cumhurbaşkanının partisinden aday olarak gösterildiği Sahraaltı Afrika'daki tek asker oldu. 2017 yılında büyük bir toprak kayması geçiren ülkede yapılan 2018 seçimlerini 2023 girişiminin hedefindeki Julius Maada Bio kazandı. Ülkedeki ilk parasız eğitim sistemini kuran Bio, 2019 yılında artan tecavüz suçlarına karşılık olarak altı aylık sıkıyönetim ilan etti. 2023 yılının Temmuz ayındaki seçimleri kazanan Bio, ne var ki muhalefetin yoğun eleştirisi altında kaldı çünkü muhalefet partisi Tüm Halkın Kongresi tarafından seçimlere hile karıştırmakla suçlandı. Ayrıca ülkedeki işsizliğin %50'nin altına inmemesi, ülkedeki büyüme oranının 2019'daki %5,3'ten 2020 yılındaki % -2'ye düşmesi ve ondan sonra ortalama sadece %2'ye çıkması, kişi başına düşen gelirin 2014 yılındaki 713 Amerikan dolarından 2023 yılının sonuna doğru 413 Amerikan dolarına düşmesi, halkın polisten son derece rahatsız olması, askerlerin ve polislerin arasındaki gerilimler darbe girişiminin temel gerekçelerini oluşturdu. 13 kişinin öldüğü girişimden sonra Cumhurbaşkanı Bio'nun açıklamalarına göre ülkede güvenlik yeniden sağlandı, girişime karışan milisler tutuklandı.

SIERRA LEONE'DA KASIM DARBESİ GİRİŞİMİ

Sierra Leone'daki Kasım 2023 darbe girişimi üç noktayı gündeme getirdi. Birincisi, bu girişim aslında

30 Ağustos tarihindeki Gabon'daki girişiminde de olduğu üzere, 2020 yılından beri devam eden ve askerlerin yöneticileri terörle mücadelede yetersiz kaldıkları için devirdikleri darbelerden farklıdır. Gabon ve Sierra Leone; Mali, Burkina Faso ve Nijer gibi Sahel bölgesinde yer alıp uzun zamandır terörle mücadele eden ülkeler değillerdir. Bu iki ülkede gerçekleşen 2023 darbe girişimlerinin nedeni askerlerin ulusal çıkarların terörle değil, daha çok iktidara gelme yoluyla ve ekonomik durumla tehdit edildiğini düşünmeleridir. İkincisi, Sierra Leone'daki darbe girişimi Afrika kıtasındaki 1960'lar ve 1970'lerdeki darbeler dalgasına artık kesin olarak dönüş yapıldığını göstermektedir. 2011 yılından beri gerçekleşen ve başarılı olan girişimler, kıtada tüm yüzyılda gerçekleşen ve başarılı olan darbelerin neredeyse üçte biri oranındadır. 1960'lar ve 1970'lerde halkı nasıl yöneteceklerini bilmedikleri için darbe gören yöneticilerde aynı durum günümüzde de yaşanmaktadır. Tüm bu darbeler göstermektedir ki yöneticilerin bağımsızlığını ilk yıllarında yaşadığı yönetim

zorlukları günümüzde de devam etmektedir. Bu konuda bir yönetsimsel gerileme olduğu kesindir. 2014 yılından beri 30 ülkeden 24'ünde askerî rejim fikrinin yükselmesi yönetim gerilemesinin bir sonucudur. Üçüncüsü ise Afrika ülkelerindeki bazı grupların da artık askerî rejime eskisinden daha sıcak bakmaya başlamasıdır. Afrobarometre'nin bir araştırmasına göre 36 ülkenin halkları %53'e %42 oranında askerî rejimi yolsuzluk yapan ve ülkeyi yönetemeyen sivil yöneticilere tercih etmişlerdir. Ayrıca yine bu ülkelerde halkların sadece %38'i demokrasiden mutludur. Araştırmaya katılan kişilerden %40'ı askerlerin özellikle terörle mücadelede sivilere göre çok daha başarılı performans gösterdiklerini düşünmüşlerdir. 2020 yılında Mali'deki darbeden önce halkın %58'i tüm sivil yöneticilerin yolsuzluk içinde olduğunu düşünürken bu oran 2021'deki darbeden sonra %25'e inmiştir. Gine'de ise aynı oran 2021 darbesinden önce %50'yken darbeden sonra %28'e inmiştir. Şu anda Mali'deki halkın %80'i askerî yönetimi meşru bulmakta-

dır. Ayrıca unutulmaması gerekir ki Afrika'da bazı toplulukların askerî yönetimlere daha sıcak bakmaya başlamalarının ekonomik bir boyutu da vardır. 1990 yılından 2010 yılına kadar olan dönemde aşırı yoksulluk 288 milyon kişiden 433 milyon kişiye yükselmiştir ve kıtadaki 54 ülkenin %78'inde enflasyon çift haneli rakamlara ulaşmıştır. Sivil hükümetlerin 2022 yılındaki ortalama bütçelerinin %40'ının yiyecek arzına ayrıldığı kıtada yine ortalama bütçelerin %17'si ise dış borçları ödemeye ayırmaktadır. Bu durumlar halkta büyük bir hayal kırıklığı yaşamaktadır. Zambiya Cumhurbaşkanı Hakainde Hichilema'nın dediği gibi halk demokrasiyi değil, yemek yemeyi tercih eder hâle gelmiştir.

Sonuç olarak Sierra Leone'daki Kasım 2023 darbe girişiminin başka Afrika ülkelerine de yansımaları yüksek bir olasılık olarak algılanmalıdır. Dünyanın çeşitli yerlerinde süregelen çatışmalar ve savaşlar, Afrika ülkelerindeki askerleri daha da hareketlendirmektedir çünkü özellikle terör yapıları bu durumdaki istikrarsızlıktan yararlanmakta, ekonomik akış durduğu için halk daha fazla acı çekmektedir. Avrupa ülkelerinin kendi koşullarında geliştirdiği demokrasiyi kendi koşullarıyla geriletmediği Afrika'da görmeyi denemeleri ve ekonomik yardımları bu demokrasi derecesine göre ayarlamaya çalışmalarını ise büyük hatadır. Bu hatadan dönülmeli ve yalnızlığa terk edilen Afrika ülkeleri gerekli siyasi ve ekonomik destekleri alarak darbe sarkacından ve askerî vesayetten kurtarılmalı ve demokratik rejimlerin güçlenmesine yardım edilmelidir. ■